

Sygn. akt II UK 220/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 lipca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jolanta Frańczak

SSN Zbigniew Hajn

w sprawie z wniosku A. R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 lipca 2015 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 14 stycznia 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 14 stycznia 2014 r., Sąd Apelacyjny oddalił apelację
pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych od wyroku Sądu Okręgowego –
Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O.z dnia 4 lipca 2013 r. w sprawie z

wniosku A. R. o prawo do wcześniejszej emerytury, uznając że wnioskodawca udowodnił 15 letni okres pracy w szczególnych warunkach i w związku z tym spełnił przesłanki określone w art. 32 w związku z art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748, dalej jako ustawa o emeryturach i rentach z FUS lub ustawa), co uzasadniało przyznanie dochodzonego świadczenia.

W stanie faktycznym sprawy, wnioskodawca (urodzony w 1952 r.), wykazał na dzień 1 stycznia 1999 r. ogólny staż ubezpieczeniowy w wysokości 28 lat 4 miesięcy i 5 dni okresów składkowych i nieskładkowych oraz nie jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego. Decyzją z dnia 6 marca 2013 r. organ rentowy odmówił przyznania wnioskodawcy wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych, wskazując w uzasadnieniu, że na dzień 1 stycznia 1999 r. nie udokumentował on wymaganego 15-letniego okresu pracy w warunkach szczególnych. Organ rentowy nie zaliczył wnioskodawcy do stażu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach okresu zatrudnienia od dnia 1 listopada 1974 r. do dnia 31 października 1992 r. w Przedsiębiorstwie Robót Instalacyjno - Montażowych Budownictwa w O., ponieważ w wydanym świadectwie wykonywania pracy w warunkach szczególnych z dnia 6 kwietnia 1993 r. zakład pracy nie określił prawidłowo obowiązującego wykazu stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), stwierdzając nadto niepodpisanie świadectwa przez osobę upoważnioną. Kolejną decyzją z dnia 13 maja 2013 r. organ rentowy ponownie odmówił wnioskodawcy przyznania prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych, wskazując w uzasadnieniu, że na dzień 1 stycznia 1999 r. nie udokumentował on wymaganego 15-letniego okresu pracy w warunkach szczególnych. Jednocześnie uchylono decyzję z dnia 6 marca 2013 r. Wnioskodawca we wskazanym w decyzji okresie zatrudniony był stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w Przedsiębiorstwie Robót Instalacyjno - Montażowych Budownictwa Rolniczego w O. Początkowo od dnia 1 listopada 1974 r. pracował w tym zakładzie na stanowisku majstra robót elektrycznych, na którym bezpośrednio nadzorował pracę 9 elektryków z podległej

mu brygady. Jako majster elektryków pracował na budowach razem z elektrykami, których nadzorował. Na tym stanowisku zajmował się też zaopatrzeniem, przy czym czynności wykonywane poza budową zajmowały mu około 2 - 3 godziny i to zwykle raz w miesiącu. Po ukończeniu kursów mistrzów dyplomowanych powierzono wnioskodawcy - od dnia 1 stycznia 1980 r., stanowisko kierownika robót, na którym nadal wykonywał te same obowiązki co poprzednio na stanowisku majstra robót elektrycznych.

Wyrokiem z dnia 4 lipca 2013 r. Sąd Okręgowy w O. uwzględnił odwołanie wnioskodawcy i zmienił zaskarżoną decyzję organu rentowego, przyznając wnioskodawcy prawo do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach od dnia 1 marca 2013 r. oraz umorzył postępowanie w zakresie odwołania od decyzji dnia 6 marca 2013 r., zasądzając od pozwanego na rzecz wnioskodawcy koszty postępowania. W uzasadnieniu wyroku Sąd pierwszej instancji wskazał, że wnioskodawca, początkowo pracował na stanowisku majstra robót elektrycznych, zaś od dnia 1 stycznia 1980 r. na stanowisku kierownika robót, na którym pracował już do końca zatrudnienia do dnia 31 października 1992 r. Mimo zmiany stanowiska wnioskodawca wykonywał identyczne czynności jak majster robót elektrycznych.

Z tych względów Sąd pierwszej instancji zaliczył wnioskodawcy do pracy w warunkach szczególnych prace związane z bezpośrednim nadzorem technicznym pracowników zatrudnionych na stanowiskach pracy elektromonterów instalacji elektrycznych przemysłowych, przyjmując że było to sprawowaniu dozoru inżynierijno-technicznego na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie A, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację organu rentowego, akceptując ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, jak i zapadłe orzeczenie. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, wnioskodawca w czasie zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Robót Instalacyjno - Montażowych Budownictwa w O. (na stanowisku majstra robót elektrycznych i kierownika robót, wykonywał pracę w warunkach szczególnych ujętą w wykazie A dziale XIV poz. 24 w związku z pracą ujętą w wykazie A dziale II poz. 1, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego

1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze.

W skardze kasacyjnej od tego wyroku, zaskarżając go w całości, pełnomocnik organu rentowego zarzucił naruszenie prawa materialnego – art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z art. 32 ust. 1 i 4 ustawy oraz § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., poprzez ich błędną wykładnię, niewłaściwe zastosowanie i w konsekwencji przyjęcie, że „prace osób zatrudnionych przy instalacji urządzeń elektrycznych w budownictwie stanowią prace w warunkach szczególnych uprawniające do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury jako wymienione w wykazie A stanowiącym załącznik do rozporządzenia, oraz że dozór nad takimi stanowiskami pracy stanowi pracę w warunkach szczególnych określoną przepisem § 4 ust. 1 tego rozporządzenia pomimo, że prawo do wcześniejszej emerytury przysługiwać może jedynie osobom, które stale i w pełnym wymiarze sprawują kontrolę międzyoperacyjną. kontrolę jakości i usług oraz dozór inżynieryjno - techniczny na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie, a zatem prace przy montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych i ciepłych w energetyce” oraz naruszenie przepisów postępowania mogące mieć istotny wpływ na wynik sprawy - art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. poprzez „niewyjaśnienie podstawy prawnej wyroku (...), a w szczególności nie odniesienie się do zarzutów apelacyjnych organu rentowego”, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną, pełnomocnik wnioskodawcy wniósł o wydanie postanowienia odmawiającego przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ewentualnie w przypadku przyjęcia skargi do rozpoznania, o jej oddalenie wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania, w tym kosztach zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna jest uzasadniona.

Zgodnie z art. 398³ § 1 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej może być naruszenie prawa materialnego (pkt 1) lub przepisów postępowania (pkt 2), jednak

w tym drugim przypadku zarzuty skargi kasacyjnej są skuteczne, jeżeli uchybienie przepisom postępowania mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Stosownie do art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, a w granicach zaskarżenia bierze z urzędu pod rozwagę jedynie nieważność postępowania. Granice podstaw kasacyjnych wyznaczone są przez sposób ujęcia przytoczonych w skardze kasacyjnej przepisów prawa, których naruszenie zarzuca się zaskarżonemu wyrokowi, oraz ich uzasadnienia (art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c.). Biorąc pod uwagę ustalony w sprawie stan faktyczny, usprawiedliwiony jest kasacyjny zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c. Naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. z reguły nie ma wprawdzie wpływu na treść wyroku, gdyż uzasadnienie sporządzane jest po jego wydaniu (por. wyroki Sądu najwyższego: z dnia 1 lipca 1998 r., I PKN 220/98, OSNAPIUS 1999 nr 15, poz. 482; z dnia 9 lipca 1998 r., I PKN 234/98, OSNAPIUS 1999 nr 15, poz. 487; z dnia 7 kwietnia 1999 r., I PKN 653/98, OSNAPIUS 2000 nr 11, poz. 427 oraz z dnia 5 września 2001 r., I PKN 615/00, OSNP 2003 nr 15, poz. 352). Wyjątkowo jednak, niezgodne z art. 328 § 2 k.p.c. sporządzenie uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji, może stanowić usprawiedliwioną podstawę skargi kasacyjnej, gdy niezachowanie jego wymagań konstrukcyjnych może czynić zasadnym kasacyjny zarzut naruszenia prawa materialnego przez jego zastosowanie do niedostatecznie jasno ustalonego stanu faktycznego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 września 2001 r., I PKN 615/00, OSNP 2003 nr 15, poz. 352), gdy uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania orzeczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2003 r., IV CKN 1862/00, LEX nr 109420) lub nie pozwala na jego kontrolę kasacyjną (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2003 r., I CKN 65/01, LEX nr 78271).

Taka wyjątkowa sytuacja, w ocenie Sądu Najwyższego, występuje w rozpoznawanej sprawie, gdy się zważy, przytoczone wyżej, ustalenia stanu faktycznego, z których wynika, że wnioskodawca w spornym między stronami okresie czasu pracował jako majster robót elektrycznych i kierownik robót, dozoruując, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracowników zatrudnionych na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane były prace

związane z wytwarzaniem i przesyłaniem energii elektrycznej oraz przy montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych w budownictwie, nie zaś w energetyce.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że zgodnie z art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne i otoczenia. Za taką pracę została uznana w rozporządzeniu z dnia 7 lutego 1983 r., do którego załącznik stanowi wykaz A, w dziale XIV (Prace różne) poz. 24 - kontrola międzyoperacyjna, kontrola jakości produkcji i usług oraz dozór inżyniersko - techniczny na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie, oraz w dziale II (w energetyce) poz. 1 - prace przy wytwarzaniu i przesyłaniu energii elektrycznej i ciepłej oraz przy montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych i ciepłych. W judykaturze utrwalił się trafny pogląd, że w świetle przepisów rozporządzenia, wyodrębnienie poszczególnych prac ma charakter stanowiskowo – branżowy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 3 czerwca 2008 r., I UK 381/07, LEX nr 494112; 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698 i I UK 24/09, LEX nr 518067; 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638; 19 maja 2011 r., III UK 174/10, LEX nr 901652; 14 marca 2013 r., I UK 547/12; 1415525). Zakwalifikowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej oceny jako pracy w szczególnych warunkach. Przyporządkowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki nie jest dowolne, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale przemysłu jest umiejscowione. Oznacza to, że pod określoną pozycją wykazu jest umieszczone konkretne stanowisko odpowiadające danej branży. Wskazuje na to systematyka wykazu A, gdzie poszczególne działy zawierają wykaz stanowisk, uprawniających do emerytury. Odstępstwo od tej zasady - jak wyżej zauważono - znajduje się w dziale XIV - prace różne - które nie zostały przypisane do określonego działu

gospodarki. Zatem tylko w tym obszarze zatrudnienie w określonej branży nie będzie miało znaczenia w kontekście emerytury. Natomiast dalsze odkodowywanie rodzaju prac powinno odbywać się w granicach branży, do której przynależy zakład pracy zatrudniający pracownika. Również zakres czynności konkretnego pracownika wskazywać może na pewne podobieństwo do pracy typowych w innej branży. W obu sytuacjach specyfika poszczególnych gałęzi przemysłu determinuje charakter świadczonej pracy i warunków, w jakiej jest wykonywana, jej uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia. Nie ma zatem aksjologicznych podstaw do przenoszenia warunków pracy z jednej gałęzi na drugą, skoro o prawie do emerytury nie decyduje stopień podobieństwa wykonywanych prac, lecz zatrudnienie w określonej branży, gdyż dopiero zatrudnienie wykonywane w takich warunkach umożliwia wcześniejsze ziszczenie się ryzyka emerytalnego (szybszej utraty sprawności psychofizycznej pracownika). Nie budzi wątpliwości, że prawo do emerytury w wieku niższym od powszechnego przysługuje jedynie osobom wykonującym prace w ramach pracowniczego zatrudnienia, przy czym powyższe stwierdzenie należy uzupełnić, że chodzi o zatrudnienie pracownicze w branży, do której zakwalifikowany jest (był) zakład pracy, albowiem dopiero w ten sposób zinterpretowane prawo materialne realizuje cel, jakim jest zakreślenie granic podmiotowych i przedmiotowych kręgu osób uprawnionych do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym.

Sąd drugiej instancji w uzasadnieniu wyroku wskazał, że „wnioskodawca w okresie zatrudnienia (...) wykonywał pracę w warunkach szczególnych, wymienioną w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w wykazie A dziale XIV, poz. 24 w związku z pracą ujętą w wykazie A w dziale II poz. 1”.

Zważywszy okoliczności sprawy, należy zauważyć – w kontekście wyżej przytoczonych uwag (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2015 r., II UK 191/14, niepublikowany), że w toku postępowania apelacyjnego nie zostało wyjaśnione jaki był charakter pracy wykonywanej przez nadzorowanych przez wnioskodawcę elektryków, to zaś uzasadnia zawarty w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia prawa materialnego - art. 184 w związku z art. 32 ustawy przez zastosowanie go do nie w pełni ustalonego stanu faktycznego.

W skardze kasacyjnej organ rentowy trafnie zarzucił nieprawidłowe przyjęcie, że prace elektryków w budownictwie stanowią prace w warunkach szczególnych, podczas gdy jedynie prace przy przesyle, montażu i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych w energetyce, uprawniają do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym. Stosownie do stanowiska zajętego w wyroku z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 24/09 (niepublikowany), wykaz A dział II załącznika do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., odnosi się do prac szkodliwych w energetyce, a nie do wszystkich robót i eksploatacji urządzeń elektrycznych. Tym samym należało ustalić czy praca wnioskodawcy oraz podległych mu pracowników zatrudnionych „w budownictwie”, a także wykonywane przez nich czynności, mogą być traktowane jako praca „w energetyce” z uwagi na ich tożsamość. Zgodnie z wykazem A dział II załącznika, prace w szczególnych warunkach w energetyce to – „Prace przy wytwarzaniu i przesyłaniu energii elektrycznej i cieplnej oraz przy montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych i cieplnych”.

Sąd Apelacyjny nie wyjaśnił znaczenia przedmiotowego zakresu prac w energetyce, przyjmując, że różnorakie roboty elektryczne wykonywane przez wnioskodawcę i podległych mu pracowników „w budownictwie” to to samo co prace szczególne „w energetyce”. Tymczasem nie jest uzasadnione zaliczanie do prac szkodliwych w „energetyce” wszystkich prac związanych z montowaniem oraz eksploatacją instalacji i urządzeń elektrycznych, bowiem wykonywanie tak szeroko rozumianego rodzaju prac, czyniłoby bezprzedmiotowymi granice pojęcia „energetyka” z działu II i przenosiłoby wcześniejsze uprawnienia emerytalne na różnorakie roboty elektryczne nienależące do „energetyki”. Wszak nawet w samej „energetyce” nie chodzi o wszelkie roboty elektryczne, lecz tylko w wskazane w dziale II (literalnie) prace przy wytwarzaniu i przesyłaniu energii elektrycznej i cieplnej oraz przy montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych i cieplnych. Wymagane zatem byłoby właściwe odkodowanie rodzaju prac objętych działem II wykazu A załącznika do rozporządzenia, w czym może być pomocna analiza regulacji dotyczących energetyki, dla odróżnienia jej w szczególności od zwykłych robót (prac) elektrycznych. Przy rozróżnianiu prac w szczególnych warunkach w energetyce oraz robót (prac) elektrycznych do niej nie należących, należy uznać, że sprawa w

tej części wymaga wyjaśnienia. Wynikające z wykazu A załącznika przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji, jako pracy w szczególnych warunkach, w rozumieniu art. 32 ust. 1 ustawy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, niepublikowany).

Z tych względów skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie, wobec czego Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji zgodnie z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

Orzeczenie o kosztach uzasadnia art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.